

Från 1819 Bureheden

Avrättningsplatsen på Bureheden ligger intill E4 (Fornsök)

Avrättningsplatsen flyttades efter 1818 från Stor-myran till kronoparken Bureheden.

På Burehedens avrättningsplats finns en minnessten med tre kors och ett ”stegelhjul”.

Det borde nog ha varit fyra kors då det verkar ha skett fyra avrättningar här.

Stenen restes av Bureå Hembygdsförening år 1967.

(Skellefteå museum, färglagd)

Bödel vid de tre första avrättningarna på Bureheden var Olof Olofsson Häll (1776–1836) som var född i Medle men då bodde i Varuträsk. Den fjärde sköttes av ”Gammel-Gylln’n” från Umeå.

Den sista avrättningen i Sverige skedde 1910 och den sista i Västerbotten förmodligen 1853. Den sista i Norrbotten skedde 1841. Båda utfördes av bödeln Jacob Gyll från Umeå som blev bödel 1836 och avled 1862.

Skarprättarbilar med bomärke som tillhört Västerbottens och Norrbottens sista bödel Jacob Gyll. Bilorna hade korta skaft så att de kunde gömmas under skarprättarnas kläder (Hanna Karlsson/ Västerbottens museum).

Nils Persson avrättades 1827

Nybyggaren Sivert Nilsson från Arjeplog och lappmannen Nils Persson från Auktsjaurs renland kom 12 januari 1826 vandrande tillsammans på vägen mellan Högheden och Nyträsk.

När de kom fram till Kusån så gick de ned till den och högg upp en vak för att släcka sin törst. Då använde Persson sin yxa för att slå ihjäl Nilsson och stjäla det han bar med sig

Därefter försökte han få ner liket i vaken men ån var för grund. Då snön inte helt dolde kroppen så blev den upptäckt av några förbipasserande personer.

Persson dömdes sedan till halshuggning och stegling, och denna dom fastställdes av Högsta Domstolen den 21 december 1826. Avrättningen ägde rum i januari eller februari 1827.

Bödeln Olof Olofsson Häll från Varuträsk var vidskeplig och Nils Persson antogs vara trolldoms-kunnig. Därför utfördes först en ritual där han

strök bilen först ströks tre gånger under vänster fot.

1799 Steglad finsk man i ett kopparstick av R. Pellard (Skellefteå museum)

Vid stegling spikade man fast en avrättad persons kropp eller huvud och eventuellt högra hand på en påle i förnedrande och avskräckande syfte.

Längre tillbaka kunde man "rådråkas och steglades levande". Vid rådråkning avlivades den dömda långsamt genom att lemmarna krossades och flätades in i ett hjul.

Rådråkning förbjöds i Sverige 1734 och stegling 1841.

Del av stegelhjulet från Bureheden (Skellefteå museum)

Anders Nilsson 1828

Anders var född 1775 i Kvavisträsk. Han gifter sig i Pedikträsk med Ulrica Abarahamsdotter och de får sex barn.

Omkring 1811 övertar de nybygget Stryksele. Samtidigt inleder han ett förhållande med sin äldsta dotter Cajsa Stina Andersdotter som då var 14 år.

Anders Nilsson och dottern Cajsa Stina (AI-genererat)

En dräng på gården anmäler deras förehavanden som då pågått i nästan 15 år. Rannsakingen fick ett utdraget förlopp då Cajsa Stina svimmade gång på gång.

Ett av de nio vittnena som hördes vid det Urtima Tinget vid Skellefteå Tingsrätt var bödeln Olof Häll. Han hade under en resa fem eller sex år tidigare övernattat hos Nilsson, och kunde berätta att Anders tillbringat hela natten i samma säng som Cajsa Stina.

Anders och Cajsa Stina dömdes båda i häradsrätten till halshuggning för blodskam.

De överklagade och fick i hovrätten straffen skärpta till att efter döden skulle Anders steglas. Och Cajsa Stina brännas på bål.

Anders avrättades 22/2 1828 i Umeå Län. Det är oklart om avrättningen skedde i Umeå eller mera troligt på Bureheden som många källor påstått och som borde ha varit rimligt. Han var förmodligen den sista i Sverige som avrättades för blodskam.

Cajsa Stina sökte nåd hos Kungl. Majt. Anders stödde henne i nådeansökan och tog på sig skulden "förledt min egen afföda att härtill deltaga".

Resultatet blev att Cajsa Stina fick domen mildrad efter "synnerligen bevakande omständigheter" till "sexton dagars fängelse vid vatten och bröd, enskild Skrift och Aflösning, samt två års arbete i Stockholms Tukthus".

Hon gifte sig 1836 i Katrineberg Jörn men fick inga egna barn. Hon blev änka 1839 och dog 1880 som Katarina Källström.

Sara Greta Pehrson 1830

Den 25 oktober 1808 födde i Furunäs den person som förmodligen är Ersmarks största kändis genom tiderna.

Mamma var soldatänkan Catharina (Caisa) Dorothea Pehrson. Sara Greta var resultat av en "oloflig beblandelse".

Det skrevs massor av visor om Sara Greta och många finns bevarade. Dessutom flera böcker.

Den historiskt sett korrekta boken är Åke Lundgrens "Sara Greta" från 1986. Anita Salomonssons "Oloflig beblandelse" från 2015 är mera fiktiv.

Catharina gifte sig 1812 med Nils Gertsson (Nisch-Djerss) som ägde Lass-gården i Ersmark. Hon fick med honom Pehr (1814) och Nils (1819).

Genom moderns giftermål kom Sara Greta Persdotter till Ersmark. Där träffar hon Nils Andersson, arvtagare till Jässhemmanet.

Nils ville gifta sig med henne men föräldrarna vägrade. Men Sara blev med barn julen 1828 och när Nils ville ta sitt ansvar och gifta sig så var hans föräldrar tvungna att acceptera.

De gifte sig 25e januari 1829 innan det syntes att hon var gravid. Föräldrarna sålde 1/8 mantal av sitt hemman till Nils. De bodde alltså hos svärföräldrarna när sonen Anders föddes i augusti 1829.

I februari hände olyckan. När Nils täljde timmer i skogen halkade han och föll och fick en våldsam smärta i sidan. De kallade på ledslitare som försökte slita höften i led. Han misslyckades.

Nils var från Jäss-hemmanet och Sara Greta från Lass-hemmanet

Men Sara Greta är "oäkting" och Nils familj tycker att hon vanärade familjen. De får det svårt. Sara och den invalidiserade Nils flyttar till Hans-hemmanet (Pällhemmanet). Nils blir inte frisk och han dör 1829 strax efter det att deras son fötts.

Sara Greta vill komma åt sin sons arv, slita bandet med svärföräldrarna, slippa omsorgen om barnet och få det enklare att gifta sig med bondsonen Anders Ericsson från Kåge. Hon hade hemma "Victoriololja" som hon beställt hem för att färga tyg. Det innehöll svavelsyra.

Den 31 mars 1830 börjar hon ge svavelsyra till sin son. Men när Anders får svåra kramper grips hon av ångest och kväver honom dagen därpå med en näsduk.

Sara Greta ger Anders Vitriololja som är ett äldre namn på svavelsyra (AI-genererat)

Men det fanns en rad misstänkta omständigheter:

- ✓ Apoteket noterade att drängen varit där och köpt svavelsyra.
- ✓ Sara hade försökt ta reda på hur man skulle göra för att ärva ett barn då kvinnor inte kunde ärva sina män.
- ✓ Hon hade uttalat sin tro att barnet hastigt skulle dö.
- ✓ När barnet insjuknade hade hon inte sökt hjälp.
- ✓ Begravningen hade påskyndats.
- ✓ Dessutom bekände hon för sin fästman och en piga.

Pojken grävdes upp och vid Urtima Tinget 1830 på tingsstället Sunnanå erkänner hon allt under djup rörelse och ånger.

För att bli kvitt omsorgerna om barnet, få tillgång till arvet efter sin son och kunna slita de band, som satte henne i beroende av sina svärföräldrar, hade hon fattat beslutet att bringa barnet om livet.

Hon dömdes att få höger hand avhuggen och därefter huvudet. Därefter skulle hon brännas på bål.

Efter rättegången fördes hon fängslad till Umeå landshäkte i väntan på hovrätten och Högsta Domstolens prövning av domen. De fastställde den och hennes nådeansökan gav inget resultat.

På aftonen 3e november passerar en fångskjuts från Umeå schavotten och det uppbyggda bålet på Bureheden.

Framme i Bureå tar den svartklädda Sara Greta in på gästgivargården. Som sällskap den sista natten har hon pastorsadjunkten Anders Öhmark. Han hjälpte henne med att skriva ett brev till modern.

Brevet slutar med några strofer ur "Sions sånger" och med en hälsning till Sara Gretas "Bröderar och Systrar i trone", bland dem en namngiven person i Hebbbersfors.

Så snart det ljusnat på morgonen den 4 november påbörjas processionen ut till avrättningsplatsen. Det är mycket folk, som denna morgon söker sig till Bureheden.

Vid sidan av fångskjutsen marschera tre eller fyra personer med skarpladdade lodbössor på båda sidor om den beredda att kuva eventuella oroligheter och sympatitryningar.

När processionen kom fram till avrättningsplatsen, var de utkommenderade männen för spetsgården redan på plats med sina tråpikar liksom mängder av åskådare.

Den svartklädda Sara förs fram, dödsdomen läses upp och den dödsdömde och menigheten sjunger en psalm.

Saras ögon binds för och hon förs till stupstocken som är placerad ovanpå bålet. Bödeln tar fram sin bila och hugger av hennes högra hand och direkt därefter huvudet. Bålet tändes och snart finns där bara förkolnade rester av Sara.

Hennes öde blev känt vida omkring och det skrevs sånger om henne. Hennes ånger och förtvivlan grep tag i människorna och hon var mycket vacker.

Sara Gretas avrättning med stupstocken ovanpå bälet och spetsvakt.

Avrättningarna skulle ju vara "androm till varnagel". Innasför spetsgården var det därför reserverat plats för läs- och skolbarn samt för unga drängar och pigor.

(Annika Eriksson/Norrans arkiv)

Bride Greta	1827	25	13				
Nils Sandström	1804	1828	1839			409	322
		100	af			409	
	1839		1830				

I husförhörslängden så antecknas för Sara Greta "af". Symbolen i den sjätte kolumnen betyder att hon läser någorlunda. Hennes man Nils kunde utantill hela lilla katekesen med förklaringar

Nils Petter Persson Sandström 1836

Han var född 1809 på Tåmeträsk 1 och gifte sig 1835 med Anna Magdalena Johansdotter. De bodde i Storkåge.

Men mannen var hård mot henne, söp och festade och slog ofta sin nygifta hustru. Hon var ofta på dåligt humör och beskyllde mannen för att vara otrogen.

Han blev även illa bemött av sin sväger och svärmor. De ansåg, att han bara gift sig för hemgiften.

På kvällen den 16 januari 1836 grälade de och hon försökte övertala Nils att avstå att dagen därpå resa till Skellefteå kyrkostad.

Mannen blev rasande och på nästa dags morgon ströp han hustrun med sina bara händer. För att dölja brottet och ge sken av att hon själv hängt sig så släpade han den döda in i kammaren och band ett rep om hennes hals.

Nils Petter arrangerar ett självmord (AI-genererat)

Två timmar där efter dådet reste Sandström och en granne till Bonnstan. Men när han kom hem

på kvällen så blev han häktad av länsman misstänkt för att ha dödat sin hustru.

Vid tredje förhöret inför häradsrätten medgav Sandström att han råkat döda sin hustru. Den 14 april 1836 dömdes Sandström för dråp. För det skulle han halshuggas.

Därefter medgav han att han uppsåtligen dödat hustrun. Då skärptes domen till att höger hand

skulle huggas av och därefter halshuggning och stegling.

Nils begärde nåd och domen ändrades till att enbart halshuggning skulle ske.

Han halshöggs den 9 november 1836. Det var sannolikt den näst sista avrättningen i Västerbotens län.

Stig Sandström, stigsand49@gmail.com, www.lokalhistoriaskelleftea.se